

ВПЛИВ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА ЗЕЛЕНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ*

Люльов Олексій Валентинович

д.е.н., професор, завідувач кафедри маркетингу
Сумський державний університету
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007 Україна
e-mail: o.lyulyov@biem.sumdu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4865-7306>

Пімоненко Тетяна Володимирівна

д.е.н., доцент кафедри маркетингу
Сумський державний університету
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007 Україна
e-mail: t.pimonenko@biem.sumdu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6442-3684>

Зябіна Євгенія Анатоліївна

к.е.н., фахівець кафедри маркетингу
Сумський державний університету
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007 Україна
e-mail: e.ziabina@biem.sumdu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0832-7932>

Євелін Кума Осеї Овусу

аспірант кафедри маркетингу
Сумський державний університету
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007 Україна
e-mail: osei.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

Едвард Овусу

аспірант кафедри маркетингу
Сумський державний університету
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007 Україна
e-mail: edward.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

Стаття узагальнює аргументи та контраргументи в межах наукової дискусії з питання впливу трудових ресурсів на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємств. Основною метою проведеного дослідження є визначення ключових аспектів формування екологічно-орієнтованих трудових ресурсів та аналізу впливу світових тенденцій на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємств. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення проблеми щодо визначення рівня сили впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємств засвідчила, що на сьогодні публікаційна активність та зацікавленість за даною тематикою зростає та відповідно простежується вагома корелююча залежність між ефективним корпоративним управлінням трудових ресурсів та підвищенням рівня зеленої конкурентоспроможності. Актуальність вирішення даної наукової проблеми полягає в тому, що на сьогодні відсутні загальноприйняті методики для розрахунку рівня зеленої конкурентоспроможності підприємства, при цьому ускладненням для дослідження даної теми є отримання коректної інформації щодо якісних результатів управління трудовими ресурсами, адже за часту – це рішення керівників компаній, які не зацікавлені надавати цілком прозору інформацію. Дослідження питання впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємств в статті здійснено в наступній логічній послідовності: систематизація літературних джерел, дослідження динаміки пошукових запитів за ключовими термінами “green competitiveness” та “labor resources” в пошуковій системі Google, бібліометричний аналіз за ключовими термінами “green competitiveness” та “labor resources”. Методичним інструментарієм проведеного дослідження стали методи логічного узагальнення, компаративного аналізу та тенденційно- бібліометричного аналізу - для виявлення закономірностей впливу трудових ресурсів на зелену

* **Cite as:** Lyulyov, O., Pimonenko, T., Ziabina, Ye., Kumah, O., Owusu, E. (2021). Impact Of Labor Resources On Green Competitiveness Of Enterprises, *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism.* 14, 69-78. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-14-07>

конкурентоспроможність підприємств. Для бібліометричного аналізу використовувалася інструментарій VOSViewer версії 1.6.10, для аналізу тенденцій – Google Trends., періодом дослідження обрано роки з 2004 року й до 2020 року. Об'єктом дослідження є вибірка з 873 публікацій і 9480 пошукових запитів за такими ключовими словами, як “green competitiveness” та “labor resources” на основі наукометричних баз даних Scopus і Web of Science, а також інструментів Google Trends. Дослідження теоретично доводить наявність впливу стратегічного управління трудовими ресурсами на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємства. Результати проведеного дослідження можуть бути корисними для подальшого аналітичного аналізу впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємства.

Ключові слова: трудові ресурси, стратегічне управління, зелена конкурентоспроможність, цілі сталого розвитку.

Постановка проблеми. В умовах Євроінтеграційних процесів, ратифікацією України ряду екологічних міжнародних директив та активному поетапному виконанню Цілей сталого розвитку в поєднанні з нещодавньою Європейською Зеленою Угодою, постала необхідність детального дослідження рівня зеленої конкурентоспроможності підприємств. Адже, однією із слабких сторін України на міжнародних ринках є низька частка екологічно-орієнтованість продукції та загалом виробництва в порівнянні з Європейськими країнами. Згідно даних World Economic Forum в 2019 році Україна займала 85 позицію із 141 країни (57.0) за глобальним рівнем конкурентоспроможності, при цьому у 2018 році це було 81 місце з 137 країн, а у 2017 році 85 позицію з 138 країн. Тобто, можна зробити висновок щодо невтішної динаміки глобального рівня конкурентоспроможності країни в цілому та доцільності пошуку детермінантів підвищення конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність почали набирати своїх обертів досить нещодавно. Перші ґрунтовні дослідження в цій сфері дотуються 2010-2011 роками. Так, науковцями [13] сформована системи показників для аналізу зеленої конкурентоспроможності в контексті переходу до зеленої економіки [8].

Необхідно звернути увагу на змістовне дослідження конкурентних стратегій зелених постачальників в контексті розвитку зеленого права [14].

Авторами доводиться взаємозв'язок між ефективністю стратегічного управління персоналом та рівнем конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу [1; 11; 20]. Також необхідно відмітити наукові праці, в яких досліджується вплив ефективності роботи персоналу в державному секторі, результати яких засвідчили необхідність додаткових досліджень в цій сфері, адже наявні методики досить не ефективні в теперішній реалії [3; 15; 14].

Актуальними на сьогодні є дослідження впливу корпоративної культури на ефективність трудових ресурсів в різних

галузях економіки [6; 12], а також впливу корпоративного управління компаній на їх показники фінансово-економічної діяльності та рівень конкурентоспроможності [9; 16].

Науковою спільнотою й досі досліджуються феномен людського капіталу та його потенційні можливості й роль в формуванні конкурентоспроможності як окремого підприємства так і загалом на рівні країни, адже всі винайдені технології, методики роботи, ноу-хау та інше – це результати людського мозку [19]. При цьому трудові ресурси розглядаються як один з інноваційних інструментів, який впливає на рівень розвитку національної економіки в цілому [2; 10].

Метою дослідження є визначення ключових факторів можливого впливу трудових ресурсів на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємств. Визначити ключові аспекти формування екологічно-орієнтованих трудових ресурсів та аналіз впливу світових тенденцій на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємств.

Постановка завдання. Теоретичне дослідження впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємств проходило у кілька послідовних етапів. Першим етапом дослідження є пошук та формування релевантної інформації в наукометричних базах даних Scopus і Web of Science та пошуковій системі Google за допомогою інструментів Google Trends. Вибірка з 873 публікацій і 9480 пошукових запитів за такими ключовими словами, як “green competitiveness” та “labor resources” у період з 2004 по 2020 рр. для аналізу. На другому етапі ми проводимо бібліометричний аналіз на основі імпортованих даних за допомогою інструментарію VOSViewer v.1.6.10, а для трендового аналізу використовуємо інструментарій Google Trends.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців доводять, що на розвиток підприємства, в тому числі і на рівень конкурентоспроможності більш ефективно впливають саме внутрішні фактори. До внутрішніх факторів впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства відносять й трудові ресурси – це забезпеченість кадровим потенціалом, кваліфікаційний рівень

кадрів, продуктивність праці та методи управління, тощо.

Відповідно, що трудові ресурси мають специфічний та неопосередкований вплив на рівень зеленої конкурентоспроможності підприємства. Загалом, детальніше розглянемо саме сутність зеленої конкурентоспроможності

та на скільки активно вона досліджується вченими в контексті ефективного управління трудовими ресурсами.

За допомогою інструментарію Google Trends було побудовано графік динаміки пошукових запитів в Google за ключовими словами “green competitiveness” та “labor resources” (рис. 1).

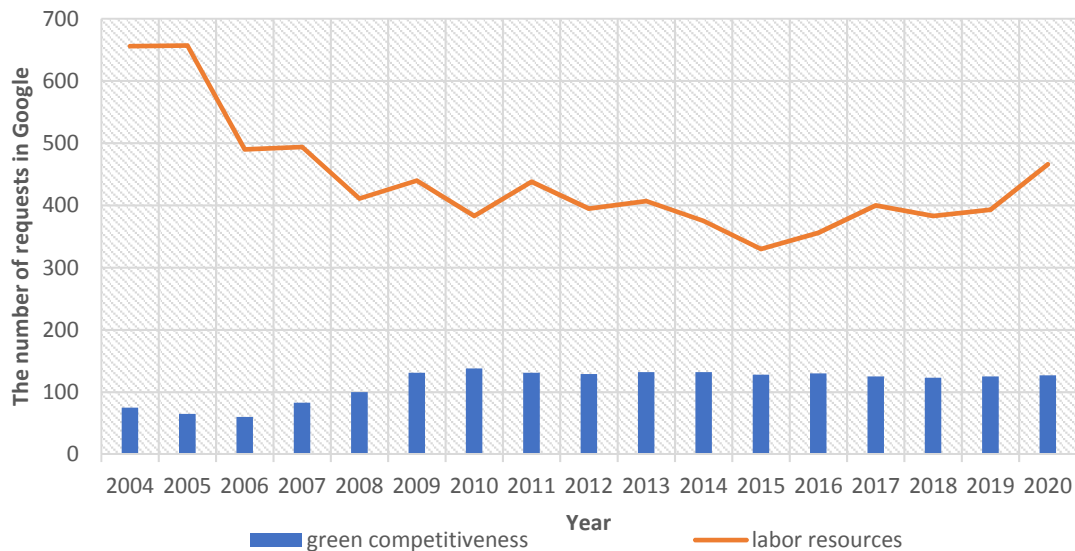

Рис. 1. Динаміка пошукових запитів за ключовими термінами “green competitiveness” та “labor resources” в Google за допомогою інструментарію Google Trends

Джерело: побудовано авторами на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science

Результати трендового аналізу дозволили виявити підвищення зацікавленості в світі таким явищем, як “green competitiveness”. Також необхідно відмітити спад з 2005 року в динаміці пошукових запитів за ключовим терміном “labor resources”, при цьому простежується пряма корелююча залежність в динаміці пошукових запитів.

Необхідно звернути увагу, що загалом публікацій за тематикою “green competitiveness” не так вже й багато. Відповідно в

наукометричних баз Scopus та Web of Science опубліковано близько 42 публікацій датованих від 2011 року, при цьому 11 публікацій за 2011 рік, що підкреслює ріст публікаційної активності за даною тематикою. Детальніше розглянемо, саме в якій площині досліджується зелена конкурентоспроможність та які актуальні питання вивчають науковці. Так, в табл. 1 представлені статті наукометричних баз даних Scopus та Web of Science з найбільшим індексом цитування.

Таблиця 1

Топ-5 найбільш цитованих наукових досліджень у сфері зеленої конкурентоспроможності з 2010 по 2021 рр.

№	Назва статті	Автори	Журнал	Рік публікації	Кількість цитувань
1	Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation	Fankhauser S., Bowen A., Calel R., Dechezleprêtre A., Grover D., Rydge J., Sato M.	Global Environmental Change	2013	76
2	Coupling coordination degree and spatial dynamic evolution of a regional green competitiveness system – A case study from China	Cheng X., Long R., Chen H., Li Q.	Ecological Indicators	2019	38
3	Using the quadruple helix to design strategies for the green economy	Gouvea R., Kassicieh S., Montoya M.J.R.	Technological Forecasting and Social Change	2013	34
4	Discussing measurement criteria and competitive strategies of green suppliers from a green law perspective	Chen Q., Tsai S.-B., Saito R., Lin Y.-C., Zhou J.	Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part	2015	30

№	Назва статті	Автори	Журнал	Рік публікації	Кількість цитувань
5	Green competitiveness evaluation of provinces in China based on correlation analysis and fuzzy rough set	Cheng X., Long R., Chen H., Li W.	Ecological Indicators	2018	22

Джерело: складено авторами на основі наукометричних баз Scopus та Web of Science

Авторами статей з найбільшою кількістю цитувань, досліджуються перспективи переходу таких країн як Китай, Німеччина, Франція, Італія, Японія, Південна Корея, Великобританія та США до формату зеленої економіки [4; 5; 7]. Зелена конкурентоспроможність в представлених роботах розглядається як

інструмент розвитку підприємств та швидкого реагування на умови, які висуває зміна клімату та екологічні катастрофи [7].

Досліджуючи публікаційну активність в сфері зеленої конкурентоспроможності було відмічено ключові галузі, в яких це питання розглядалося більшою мірою (рис.2).

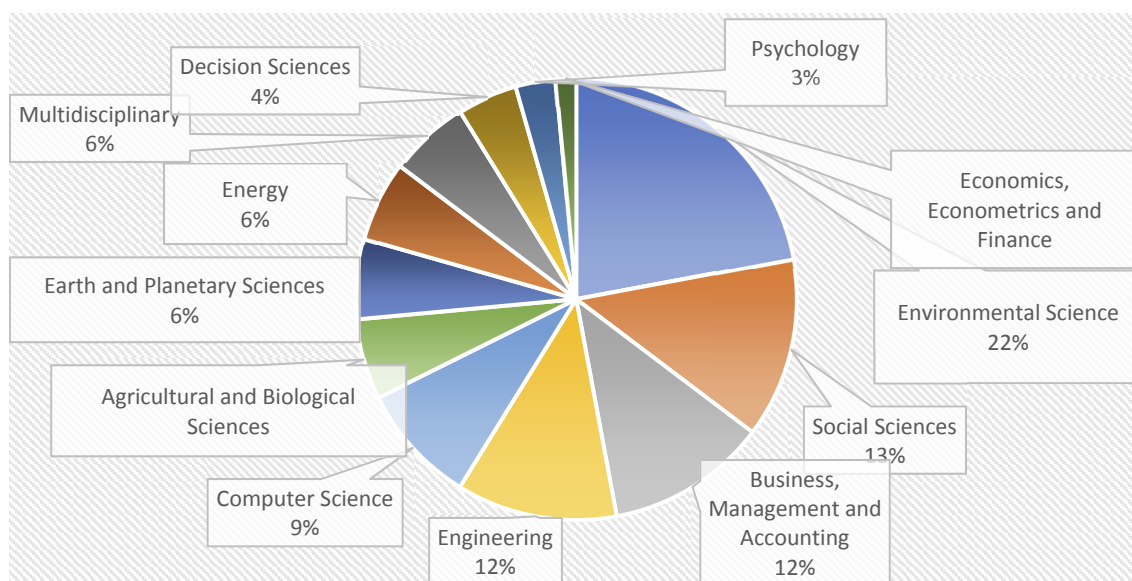

Рис. 2. Сфери дослідження зеленої конкурентоспроможності

Джерело: побудовано авторами на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science

Відповідно найбільші частки публікацій становлять в таких галузях науки як “Environmental Science” (22 %), “Social Sciences” (13 %), “Business, Management and Accounting” (12 %) та “Engineering” (12 %).

Наступним етапом для дослідження потенційно можливого впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність було обрано саме бібліометричний аналіз із використанням програмного забезпечення VOSViewer v. 1.6.10. Це дозволило виявити чотири міждисциплінарних кластери наукових досліджень із питань зеленої конкурентоспроможності (рис. 3).

Результати аналізу щільності взаємозв'язків за ключовим терміном “green competitiveness” дозволили виявити чотири кластери:

- перший кластер найбільший - червоного кольору, об'єднує 8 термінів, з ключовим словом “environment”. Частота використання даного терміну у виборці наукових публікацій становить 11, а щільність зв'язків з іншими

термінами вибірки – 4. Також необхідно відмітити, що в досліджуваному кластері зібрані терміни “green economy”, “green growth”, “sustainable development” та “competitiveness”;

- другий кластер зеленого кольору, включає в собі 7 термінів, ключове слово – “innovation” з частотою використання у вибірці наукових публікацій – 13 та щільністю зв'язків в сформованій виборці – 4;

- третій кластер синього кольору, об'єднує 5 ключових термінів. Термін з найбільшою частотою використання у даному кластері (12) – це “economic growth”, щільність зв'язків між сформованою вибіркою та терміном – 3.

- четвертий кластер жовтого кольору, об'єднує 4 ключові терміни. При цьому термін “green competitiveness” має найбільшу частоту використання ключового слова серед усіх кластерів у виборці наукових публікацій – 25 й щільність зв'язків між сформованою вибіркою слів – 11.

Необхідно звернути увагу, що найбільше взаємодій терміну “green competitiveness” з синім та зеленим кластером, з чого можна зробити висновок, що на рівень зеленої

конкурентоспроможності прямо впливає рівень інноваційного розвитку та управління трудовими ресурсами.

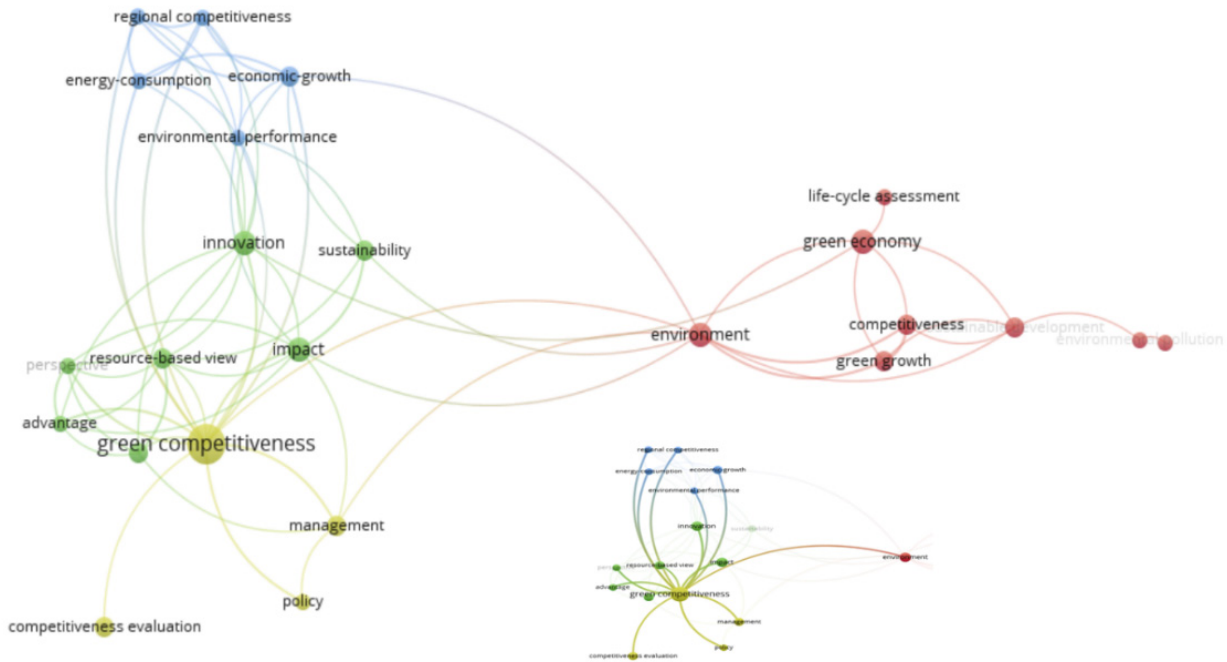

Рис. 3. Кластеризація виявлених міждисциплінарних взаємозв'язків досліджень за тематикою зеленої конкурентоспроможності

Джерело: побудовано авторами на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science

Для більш детального аналізу щільності взаємозв'язків за ключовими термінами “green

competitiveness” and “labor resources” було побудовано візуалізаційну карту (рис. 4).

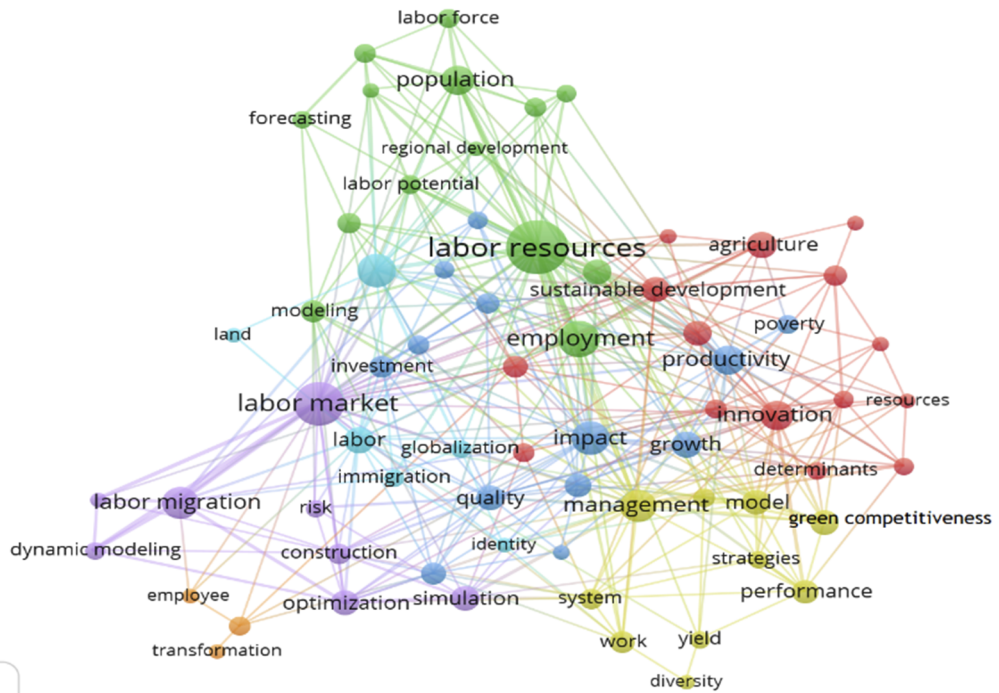

Рис. 4. Кластеризація виявлених міждисциплінарних взаємозв'язків досліджень за тематикою впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність

Джерело: побудовано авторами на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science

Результати аналізу щільності взаємозв'язків за ключовим терміном “green competitiveness” and “labor resources” дозволили виявити сім кластерів:

- кластер № 1 – червоний колір. Даний кластер об'єднує 15 термінів, при цьому сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 170, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 116;

- кластер № 2 – зелений колір. Досліджуваний кластер об'єднує 14 термінів, таких як “labor resources” and “employment”. Сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 241, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 151;

- кластер № 3 – синій колір. Даний кластер об'єднує 13 термінів, при цьому сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 167, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 114;

- кластер № 4 – жовтий колір. Досліджуваний кластер об'єднує 10 термінів, таких як “green competitiveness”, “performance” and “management”. Сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 147, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 83;

- кластер № 5 – фіолетовий колір. Даний кластер об'єднує 8 термінів, при цьому сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 171, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 90;

- кластер № 6 – блакитний колір. Досліджуваний кластер об'єднує 6 термінів. Сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 73, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 49;

- кластер № 7 – помаранчевий колір. Це найменший кластер, який об'єднує 3 терміни, при цьому сумарна частота використання ключових слів в кластері серед побудованих кластерів у виборці наукових публікацій – 11, а щільність зв'язків між сформованою вибіркою – 14.

Доцільно звернути увагу на компактне розташування досліджуваних термінів. Таке розташування, а саме кластерів № 1, 3 та 6 свідчать про те, що ці ключові слова зустрічаються майже в усіх досліджуваних публікаціях. Тобто, інновації, продуктивність, процеси глобалізації – це ключові аспекти які мають вплив на сферу зеленої конкурентоспроможності та трудові ресурси.

Також, у рамках дослідження впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність було виділено шість наукових альянсів (рис. 5).

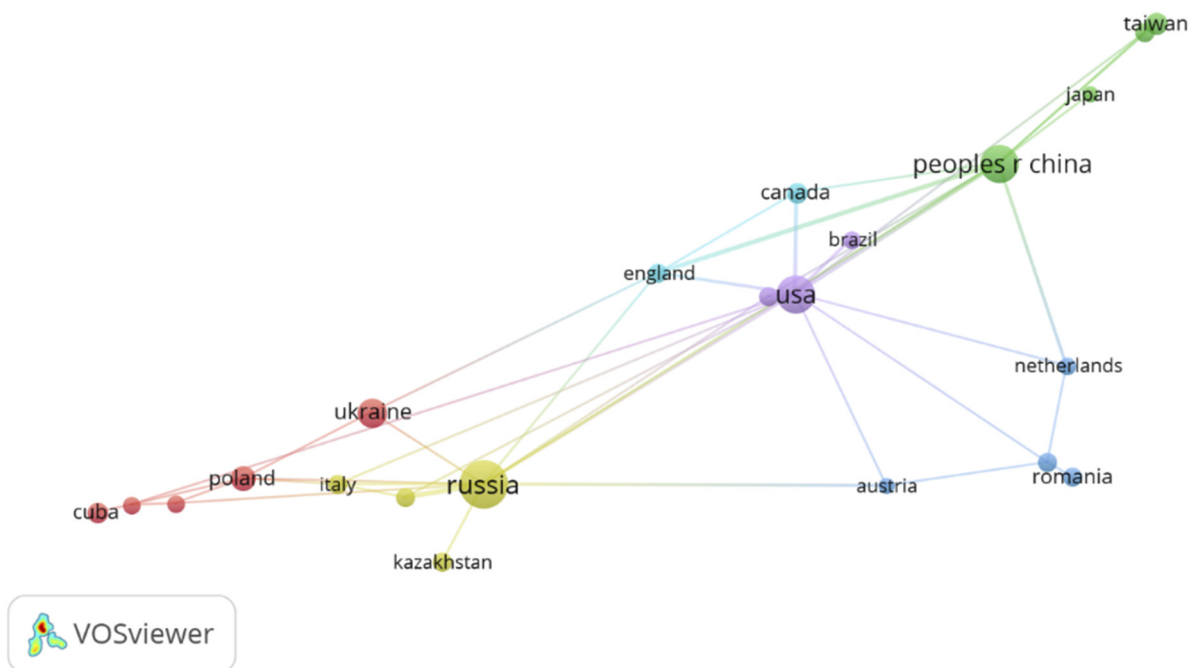

Рис. 5. Кластеризація наукових альянсів за тематикою впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність

Джерело: побудовано авторами на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science

Відповідно до візуалізаційної карти (рис. 5) відмітимо такі наукові альянси:

- перший альянс нараховую п'ять країн світу, на карті зображено червоним кольором.

До цього наукового альянсу входить – Україна, Польща, Куба, Литва та Іспанія;

- другий науковий альянс нараховує чотири країни, на карті він відображений

зеленим кольором. Це такі країни як Австралія Японія, Китай та Тайвань;

- третій Європейський науковий альянс синього кольору нараховує чотири країни, такі як Румунія, Нідерланди, Австрія та Німеччина;

- четвертий науковий альянс жовтого кольору. Цей кластер включає чотири країни – Чехія, Італія, Казахстан та Російська Федерація;

- п'ятий кластер включає три країни (фіолетовий колір). До наукового альянсу входять такі країни як Бразилія, Південна Корея, США;

- шостий науковий альянс включає дві країни – Канада та Велобританія (блакитного кольору).

Враховуючи результати кластеризації наукових альянсів (22 країни світу) можна зробити висновок, що на даний момент дослідження впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність тільки починає набирати обертів та набуває актуальності.

Висновки. Дослідження впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємств відбувалося в декілька етапів. В результаті аналізу наукових досліджень було зроблено висновок, що тема досить актуальна але не розкрита в повному обсязі, адже серед наукової спільноти й досі не існує загальноприйнятих методів оцінки рівня зеленої конкурентоспроможності підприємств та досліджень в сфері трудових ресурсів як

детермінанти підвищення рівня зеленої конкурентоспроможності досить мало.

В ході трендового аналізу було виявлено ріст зацікавленості в світі такими явищами як “green competitiveness” та “labor resources”. Загалом необхідно відмітити публікаційну активність за тематикою впливу трудових ресурсів на зелену конкурентоспроможність підприємства з 2011 року. При цьому, найбільша частка публікацій припадає на 2020-2021 рр.

За результатами бібліометричного аналізу можна зробити висновок, щодо наявності впливу стратегічного управління трудовими ресурсами, рівня продуктивності та людського капіталу на зелену конкурентоспроможність підприємства.

Фінансування: Стаття підготовлена в межах науково-дослідницьких тем «Зелене інвестування: коінтеграційна модель трансмісійних ESG-ефектів у ланцюзі «зелений бренд України – соціальна відповідальність бізнесу» (держ. реєстр. номер 0121U100468), «Моделювання механізмів мінімізації розривів енергоефективності в контексті Цілей сталого розвитку: комунікативна мережа взаємодії стейкхолдерів» (держ. реєстр. номер 0120U102002) та «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових атракторів на макроекономічну стабільність: роль транспарентності та суспільної довіри» (держ. реєстр. номер 0121U100469).

IMPACT OF LABOR RESOURCES ON GREEN COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

Oleksii Lyulyov, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Marketing, Sumy State University, street Rimsky-Korsakov, 2, Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: o.lyulyov@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4865-7306>

Tetyana Pimonenko, Doctor of Economics, Associate Professor of the Department of Marketing, Sumy State University, street Rimsky-Korsakov, 2, Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: t.pimonenko@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6442-3684>

Yevheniia Ziabina, Ph.D., specialist of the Department of Marketing, Sumy State University, street Rimsky-Korsakov, 2, Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: e.ziabina@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0832-7932>

Osei Owusu Evelyn Kumah, Ph.D. student of the Department of Marketing, Sumy State University, street Rimsky-Korsakov, 2, Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: osei.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

Edward Owusu, Ph.D. student of the Department of Marketing, Sumy State University, street Rimsky-Korsakov, 2, Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: edward.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

The article summarizes the arguments and counter-arguments within the scientific discussion on the impact of labor resources on the level of green competitiveness of enterprises. The main purpose of the study is to identify key aspects of the formation of environmentally-oriented labor resources and analysis of the impact of global trends on the level of green competitiveness of enterprises. Systematization of literature sources and approaches to solving the problem of determining the level of impact of labor resources on green competitiveness of enterprises showed that today publishing activity and interest in this topic is growing and there is a significant correlation between effective corporate management of labor and increasing green competitiveness. The urgency of solving this scientific problem is that today there are no generally accepted methods for calculating the level of green competitiveness of the enterprise, and the complication for the study of this topic is to obtain accurate information on quality management results, because often it is the decision of managers are not interested in providing completely transparent information. The study of the impact of labor resources on the green competitiveness of enterprises in the article is carried out in the following logical sequence: systematization of literature sources, research dynamics of search queries on key terms “green competitiveness” and “labor resources” in Google search, bibliometric analysis on key terms “green competitiveness” and “labor resources”. The methodological tools of the study were the methods of logical generalization, comparative analysis and trend-bibliometric analysis - to identify patterns of influence of labor

resources on the green competitiveness of enterprises. VOSViewer version 1.6.10 toolkit was used for bibliometric analysis, Google Trends was used for trend analysis, and the years from 2004 to 2020 were selected as the research period. The object of the study is a sample of 873 publications and 9480 search queries for such keywords as "green competitiveness" and "labor resources" based on scientometric databases Scopus and Web of Science, as well as Google Trends tools. The study theoretically proves the impact of strategic human resource management on the level of green competitiveness of the enterprise. The results of the study can be useful for further analytical analysis of the impact of human resources on the green competitiveness of the enterprise.

Key words: labor resources, strategic management, green competitiveness, sustainable development goals.

ВЛИЯНИЕ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ НА ЗЕЛЕНУЮ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ

Люлев Алексей Валентинович, д.э.н., профессор, заведующий кафедрой маркетинга, Сумский государственный университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина, e-mail: o.lyulyov@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4865-7306>

Пимоненко Татьяна Владимировна, д.э.н., доцент кафедры маркетинга, Сумский государственный университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина, e-mail: t.pimonenko@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6442-3684>

Зябина Евгения Анатольевна, к.э.н., специалист кафедры маркетинга, Сумский государственный университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина, e-mail: e.ziabina@biem.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0832-7932>

Эвелин Кума Осен Овуса, аспирант кафедры маркетинга, Сумский государственный университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина, e-mail: osei.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

Эдвард Овус, аспирант кафедры маркетинга, Сумский государственный университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина, e-mail: edward.owusu@aspd.sumdu.edu.ua

Статья обобщает аргументы и контраргументы в рамках научной дискуссии по вопросу влияния трудовых ресурсов на уровень зеленой конкурентоспособности предприятий. Основной целью проведенного исследования является определение ключевых аспектов формирования экологически ориентированных трудовых ресурсов и анализа влияния мировых тенденций на уровень зеленой конкурентоспособности предприятий. Систематизация литературных источников и подходов к решению проблемы по определению уровня силы влияния трудовых ресурсов на зеленую конкурентоспособность предприятий показала, что на сегодняшний день публикационная активность и заинтересованность по данной тематике растет и соответственно прослеживается весомая коррелирующая зависимость между эффективным корпоративным управлением трудовых ресурсов и повышением уровня зеленой конкурентоспособности. Актуальность решения данной научной проблемы заключается в том, что на сегодняшний день отсутствуют общепринятые методики для расчета уровня зеленой конкурентоспособности предприятия, при этом усложнением для исследования данной темы является получение корректной информации относительно качественных результатов управления трудовыми ресурсами, ведь зачастую – это решение руководителей компаний, которые не заинтересованы предоставлять полностью прозрачную информацию. Исследование вопроса влияния трудовых ресурсов на зеленую конкурентоспособность предприятий в статье осуществлено в следующей логической последовательности: систематизация литературных источников, исследование динамики поисковых запросов по ключевым терминам "green competitiveness" and "labor resources" в поисковой системе Google, библиометрический анализ по ключевым терминам "green competitiveness" и "labor resources". Методическим инструментарием проведенного исследования стали методы логического обобщения, компаративного анализа и трендово-библиометрического анализа – для выявления закономерностей влияния трудовых ресурсов на зеленую конкурентоспособность предприятий. Для библиометрического анализа использовался инструмент VOSViewer версии 1.6.10, для анализа трендов – Google Trends, периодом исследования выбраны годы с 2004 года по 2020 год. Объектом исследования является выборка из 873 публикаций и 9480 поисковых запросов по таким ключевым словам, как "green competitiveness" и "labor resources" на основе наукометрических баз данных Scopus и Web of Science, а также инструментов Google Trends. Исследование теоретически доказывает наличие влияния стратегического управления трудовыми ресурсами на уровень зеленой конкурентоспособности предприятия. Результаты проведенного исследования могут быть полезны для дальнейшего аналитического анализа влияния трудовых ресурсов на зеленую конкурентоспособность предприятия.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, стратегическое управление, зеленая конкурентоспособность, цели устойчивого развитие.

Література

1. Akpoviro K. S., Olalekan A., Alhaji S. A. Moderating Influence of Strategic Human Resources Management Practices on Small-Medium Firm Performance. *Business Ethics and Leadership*. 2018. № 2 (4). P. 99-107. DOI: [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).99-107.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).99-107.2018).

2. Antonyuk N., Plikus I., Jammal M. Sustainable business development vision under the covid-19 pandemic. *Health Economics and Management Review*. 2021. № 2 (1). P. 37-43. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-04>.
3. Balaraman P., Gebre T., Berhe G., Priya K. Performance Appraisal Fundamentals, Practices and Challenges in Public Sector: Case of Adigrat Town, Ethiopia. *Business Ethics and Leadership*. 2018. № 2 (4), P. 18-34. DOI: [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).18-34.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).18-34.2018).
4. Cheng X., Long R., Chen H., Li Q. Coupling coordination degree and spatial dynamic evolution of a regional green competitiveness system – A case study from China. *Ecological Indicators*. 2019. № 104. P. 489–500. DOI: <http://doi:10.1016/j.ecolind.2019.04.003>.
5. Cheng X., Long R., Chen H., Li W. Green competitiveness evaluation of provinces in China based on correlation analysis and fuzzy rough set. *Ecological Indicators*. 2018. № 85. P. 841-852. DOI: <http://doi:10.1016/j.ecolind.2017.11.045>.
6. Dave H. The X-ray report of “Economic growth”. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. № 3(4). P. 89-93. DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).89-93.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).89-93.2019).
7. Fankhauser S., Bowen A., Calel R., Dechezleprêtre A., Grover D., Rydge J., Sato M. Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation. *Global Environmental Change*. 2013. № 23(5). P. 902–913. DOI: <http://doi:10.1016/j.gloenvcha.2013.05.0>.
8. Gouvea R., Kasscieh S., Montoya M. J. R. Using the quadruple helix to design strategies for the green economy. *Technological Forecasting and Social Change*. 2013. № 80(2). P. 221–230. DOI: <http://doi:10.1016/j.techfore.2012.05.00>.
9. Gupta R. The Concept of Leadership is Always Engaging for an Elite Occupational Preeminence. *Business Ethics and Leadership*. 2021. № 5(2). P. 139-146. DOI: [https://doi.org/10.21272/bel.5\(2\).139-146.2021](https://doi.org/10.21272/bel.5(2).139-146.2021)
10. Mazur-Wierzbicka E. Human Resources as Fundamental Element Determining the Development of Innovation. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. №1. P. 335-356. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-28>.
11. Md Yusuf Hossein Khan. Strategic Human Resource Practices and its Impact on Performance towards Achieving Organizational Goals. *Business Ethics and Leadership*. 2018. № 2(2). P. 66-73. DOI: [http://doi.org/10.21272/bel.2\(2\).66-73.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(2).66-73.2018).
12. Oluwole F. O. The Impact of Corporate Governance on Banks Profitability in Nigeria. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2021. № 5(1). P. 18-28. DOI: [https://doi.org/10.21272/fmir.5\(1\).18-28.2021](https://doi.org/10.21272/fmir.5(1).18-28.2021)
13. Ou J. J. R., JrJung Lyu, Chia-Wen Chen. (2011). Initial development of a metrics framework for green competitiveness. First International Technology Management Conference. 2011. DOI: <https://doi.org/10.1109/itmc.2011.5996046>.
14. Pavlenko O., Sukalenko V., Shkulipa O., Sharma M. S. Personnel management features of medical institutions. *Health Economics and Management Review*. 2021. № 2(1). P. 44-53. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-05>.
15. Shipko A., Demikhova N., Pajak K., Motrechko V. Health management at the regional level: multivariable performance assessment. *Health Economics and Management Review*. 2020. № 1(2). P. 8-15. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2020.2-01>.
16. Tommaso F. D., Gulinelli A. Corporate Governance and Economic Performance: The Limit of Short Termism. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. № 3(4). P. 49-61. DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).49-61.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).49-61.2019).
17. Tsai S.-B., Saito R., Lin Y.-C., Chen Q., Zhou J. Discussing measurement criteria and competitive strategies of green suppliers from a green law perspective. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part B: Journal of Engineering Manufacture*. 2014. № 229(1_suppl). P. 135-145. DOI: <http://doi.org/10.1177/0954405414558740>.
18. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
19. Zeynalli L. Human Capital in Azerbaijan: Building Competitive Workforce Capacity for Industry 4.0. *SocioEconomic Challenges*. 2021. № 5(2). P. 58-69. DOI: [https://doi.org/10.21272/sec.5\(2\).58-69.2021](https://doi.org/10.21272/sec.5(2).58-69.2021).
20. Ziabina Ye., Kwilinski A., Belik T. HR management in private medical institutions. *Health Economics and Management Review*. 2021. № 2(1). P. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-03>.

References

1. Akpoviroro, K. S., Olalekan, A., Alhaji, S. A. (2018). Moderating Influence of Strategic Human Resources Management Practices on Small-Medium Firm Performance. *Business Ethics and Leadership*, 2(4), 99-107. [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).99-107.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).99-107.2018).
2. Antonyuk, N., Plikus, I., & Jammal, M. (2021). Sustainable business development vision under the covid-19 pandemic. *Health Economics and Management Review*, 2(1), 37-43. <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-04>
3. Balaraman, P., Gebre, T., Berhe, G., Priya, K. (2018). Performance Appraisal Fundamentals, Practices and Challenges in Public Sector: Case of Adigrat Town, Ethiopia. *Business Ethics and Leadership*, 2(4), 18-34. [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).18-34.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).18-34.2018).

4. Cheng, X., Long, R., Chen, H., & Li, Q. (2019). *Coupling coordination degree and spatial dynamic evolution of a regional green competitiveness system – A case study from China*. *Ecological Indicators*, 104, 489-500. doi:10.1016/j.ecolind.2019.04.003
5. Cheng, X., Long, R., Chen, H., & Li, W. (2018). *Green competitiveness evaluation of provinces in China based on correlation analysis and fuzzy rough set*. *Ecological Indicators*, 85, 841-852. doi:10.1016/j.ecolind.2017.11.045
6. Dave, H. (2019). The X-ray report of "Economic growth". *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(4), 89-93. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).89-93.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).89-93.2019).
7. Fankhauser, S., Bowen, A., Calel, R., Dechezleprêtre, A., Grover, D., Rydge, J., & Sato, M. (2013). *Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation*. *Global Environmental Change*, 23(5), 902–913. doi:10.1016/j.gloenvcha.2013.05.0
8. Gouvea, R., Kassicieh, S., & Montoya, M. J. R. (2013). *Using the quadruple helix to design strategies for the green economy*. *Technological Forecasting and Social Change*, 80(2), 221-230. doi:10.1016/j.techfore.2012.05.00
9. Gupta, R. (2021). The Concept of Leadership is Always Engaging for an Elite Occupational Preeminence. *Business Ethics and Leadership*, 5(2), 139-146. [https://doi.org/10.21272/bel.5\(2\).139-146.2021](https://doi.org/10.21272/bel.5(2).139-146.2021)
10. Mazur-Wierzbicka, E. (2019). Human Resources as Fundamental Element Determining the Development of Innovation. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 335-356. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-28>
11. Md Yusuf Hossein Khan (2018). Strategic Human Resource Practices and its Impact on Performance towards Achieving Organizational Goals. *Business Ethics and Leadership*, 2(2), 66-73. DOI: 10.21272/bel.2(2).66-73.2018.
12. Oluwole, F. O. (2021). The Impact of Corporate Governance on Banks Profitability in Nigeria. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 5(1), 18-28. [https://doi.org/10.21272/fmir.5\(1\).18-28.2021](https://doi.org/10.21272/fmir.5(1).18-28.2021)
13. Ou, J. J. R., Jr Jung Lyu, & Chia-Wen Chen. (2011). *Initial development of a metrics framework for green competitiveness*. *First International Technology Management Conference*. doi:10.1109/itmc.2011.5996046
14. Pavlenko, O., Sukalenko, V., Shkulipa, O., & Sharma, M. S. (2021). Personnel management features of medical institutions. *Health Economics and Management Review*, 2(1), 44-53. <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-05>
15. Shipko, A., Demikhova, N., Pajak, K., & Motrechko, V. (2020). Health management at the regional level: multivariable performance assessment. *Health Economics and Management Review*, 1(2), 8-15. <https://doi.org/10.21272/hem.2020.2-01>
16. Tommaso, F. D., Gulinelli, A. (2019). Corporate Governance and Economic Performance: The Limit of Short Termism. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(4), 49-61. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).49-61.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).49-61.2019).
17. Tsai, S.-B., Saito, R., Lin, Y.-C., Chen, Q., & Zhou, J. (2014). *Discussing measurement criteria and competitive strategies of green suppliers from a green law perspective*. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part B: Journal of Engineering Manufacture*, 229(1_suppl), 135-145. doi:10.1177/0954405414558740
18. World Economic Forum <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>
19. Zeynalli, L. (2021). Human Capital in Azerbaijan: Building Competitive Workforce Capacity for Industry 4.0. *SocioEconomic Challenges*, 5(2), 58-69. [https://doi.org/10.21272/sec.5\(2\).58-69.2021](https://doi.org/10.21272/sec.5(2).58-69.2021)
20. Ziabina, Ye., Kwilinski, A. & Belik, T. (2021). HR management in private medical institutions. *Health Economics and Management Review*, 2(1), 30-36. <https://doi.org/10.21272/hem.2021.1-03>

Стаття надійшла до редакції 12 листопада 2021 р.

Стаття рекомендована до друку 16 грудня 2021 р.